

Život není čas, ale setkání

Richard
Čemus

NOVÉ
SVĚDECTVÍ
O TOMÁŠI
ŠPIDLÍKOVI

Richard Čemus

**Život
není čas,
ale setkání**

Nové svědectví
o Tomáši Špidlíkovi

KARMELITÁNSKÉ
NAKLADATELSTVÍ

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Čemus, Richard, 1954–

Život není čas, ale setkání : nové svědectví o Tomáši Špidlíkovi / Richard Čemus. – V Praze : Karmelitánské nakladatelství, 2020. – 166 stran, 12 nečíslovaných stran obrazových příloh. – (Inspirace ; svazek 18)

Obsahuje bibliografické odkazy

ISBN 978-80-7566-076-3 (brožováno)

* 27-789.5 * 272-732.2-725.2 * 272-1-051 * 27-184 * 27-58-472 * 27-584 * 271-58
* 27-662/-664-76:930.85 * 272-1 * 27-58-1 * 929 * (437.3) * (092) * (0:82-94) *
(0:82-84) * (082.2)

– Špidlík, Tomáš, 1919–2010

– jezuité – Česko – 20.–21. století

– kardinálové – Česko – 20.–21. století

– katoličtí teologové – Česko – 20.–21. století

– Bůh a člověk

– duchovní vedení

– duchovní život

– východní křesťanská spiritualita

– cyrilometodějská tradice

– katolická teologie – 20.–21. století

– spirituální teologie – 20.–21. století

– biografie

– vzpomínky

– citáty

– jubilejní publikace

27-5 – Liturgie. Křesťanské umění a symbolika. Duchovní život [5]

929 – Biografie [8]

Imprimatur: Petr Přádka SJ, provinciál České provincie
Tovaryšstva Ježíšova, dne 1. 12. 2019

© KatMedia, s.r.o., Praha, 2022

ISBN 978-80-7566-076-3

Předmluva: Přijít vlastní víře více na chuť

Kardinál Tomáš Špidlík byl velký muž. Opravdu a bez nadsázky. A k tomu hluboký, lidský a příjemný. A mluvil o Bohu srozumitelně a s humornou lehkostí. Takoví lidé přitahují. Rádi bychom se o nich dozvěděli víc a Richard Čemus nám k poznání jedné z nejvýraznějších postav novodobé české církve otevírá přístup.

Máme v rukou duchovní životopis, osobní vyznání životopisce. Ten poznal patera Špidlíka už jako vyzrálého člověka; pod jeho vedením vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova a prožil v jeho blízkosti téměř třicet let. Přehledy dat a vnějších událostí ponechává historikům. Líčí nám jej z hloubky, maluje jeho duchovní portrét. Rozličným stránkám života a učení Tomáše Špidlíka vdechuje nový život, který přeskakuje jako jiskra i na čtenáře. Jako kdysi při osobních setkáních, tak se i dnes nad touto knihou cítíme otcem Špidlíkem povzneseni a oduchovněni.

Text připomíná Špidlíkovy portréty od malíře A. Iščenka, které v knize najdeme. Jejich zářivé barvy navozují příjemnou atmosféru a jednoduchá kresba, která nezatěžuje podrobnostmi, vystihuje podstatné. Otec Špidlík před námi ožívá ve své moudré a vzdělané usměvavosti a s ním zdroj toho všeho: životodárně uchopené Boží slovo v osobě Ježíše Krista, v knihách Písma svatého a v odkazu duchovních autorů.

Richardu Čemusovi se podařilo v knize zachytit, co jej samotného na jeho duchovním otci a učiteli nejvíce oslovilo a co oslovuje mnohé další, i lidi zpoza hranic církevní instituce: lidskost a propojení Božího slova s životem. Věříme, že v Ježíši z Nazareta Bůh přijal naše lidství a Druhý vatikánský koncil říká, že člověk je cestou Církve — a přece nám tyto skutečnosti často unikají, jako bychom neuměli prožívat a předávat víru jako přesvědčivou životní cestu. Teolog Špidlík to uměl a ukazuje i nám, jak vyloupnout ze suché skořápky církevní nauky její živé jádro.

Hluboký a ryzí zájem o Boha i o člověka, spojený s úctou před vždy hlubší hlubinou života a vždy větším Dárcem života, dělal z profesora Špidlíka vyhledávaného duchovního doprovázejícího. Autor životopisu jej sám zakusil jako *starce*, který dokázal naslouchat, rozuměl a věděl, co říct a kdy mlčet, a v němž se snoubila ignaciánská tradice s moudrostí křesťanského Východu. I současní duchovní doprovázející mohou v knize najít inspiraci.

Kardinál Špidlík měl mnoho schopností a zásluh. Myslím, že nejcennější byla ta, kterou autor tohoto životopisu vystihuje v závěru svého úvodního slova:

„Pomohl nám zakusit pravdy víry niterněji a přijít tak vlastní víře více na chuť.“ I kniha, kterou držíme v ruce, je niterná, je čtivá, svědčí o živé víře a chutná příjemně.

František Hylmar SJ

*V Praze 1. prosince 2019,
na svátek sv. Edmunda Kampiána*

Úvod

„Život není čas, ale setkání.“ Tato slova psával Tomáš Špidlík jako věnování do svých knih. Kniha, byť sebekrásnější, je mrtvý předmět. Dává-li mi ji ale živý člověk, dokonce sám autor, kniha ožije. Za každou stránkou vidím pak autorovu osobnost, jak ke mně promlouvá. Mám to štěstí, že mohu nejen číst jeho knihy, ale hlavně jsem se s tímto mimořádným mužem mohl intenzivně setkávat na živo, nechat se jím duchovně vést, stát se pod jeho vedením jezuitou, studovat u něj, nechat se jím lidsky formovat, bydlet s ním pod jednou střechou i s ním cestovat. Smím jít v jeho šlépějích jako profesor na Papežském orientálním institutu, jako spolupracovník Vatikánského rozhlasu i jako spirituál v Nepomucenu. Nakonec jsem byl se svým duchovním otcem v hodině jeho smrti.

Na samém začátku si ovšem stručně připomeňme jeho život. Tomáš Josef Špidlík se narodil 17. prosince 1919 v Boskovicích v Československé republice, rok po konci první světové války a s ní spojeném roz-

padu Rakousko-uherské monarchie. Svým dlouhým životem devadesáti let pokrývá téměř celé dvacáté století se všemi otřesy, které s sebou přineslo: bolševická revoluce v Rusku, světová hospodářská krize, dvě světové války, okupace německá i sovětská, státní ateismus a pronásledování Církve. Špidlík vyrůstal na Moravě, kde silná cyrilometodějská tradice, působení olomouckého arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana (1851–1923), unionistické sjezdy (1907–1936) atd. vytvářely klima, ve kterém se formovala jeho víra.

Symbol vitality cyrilometodějské myšlenky je Velehrad, bývalý cisterciácký klášter s majestátnou mariánskou bazilikou, která podle tradice vznikla na místě metropolitního sídla sv. Metoděje, kde měl být i pohřben. Klášter byl zrušen osvíceneckým císařem Josefem II. a později byl svěřen Tovaryšstvu Ježíšovu, které na Velehradě zřídilo noviciát, apoštolskou školu a organizovalo unionistické sjezdy. Velehrad se tak stal centrem ekumenismu ante litteram, tedy dávno předtím, než Druhý vatikánský koncil (1962–1965) přijal pojem ekumenismus za svůj.

Ačkoli rodina Tomáše Špidlíka neměla na růžích ustláno a Tomáš si už jako gymnazista vydělával dáváním kondicí, zapsal se po maturitě na brněnskou univerzitu ke studiu latiny a češtiny. Později podá zdůvodnění této volby: byl zamilován do poezie. Bohužel studium nemohl dokončit, neboť 7. listopadu 1939 nechal Hitler zavřít vysoké školy v tehdy už okupované Republice. Špidlík zázračně vyvázl z nebezpečí deportace do Říše na práci. Zažije jeden z prvních velkých důkazů Prozřetelnosti, o které později řekne, že se jí takřka dotýkal rukama. Prozřetelnost Boží si může posloužit i lidskými

slabostmi, ba i zlou vůlí, k tomu, aby toho, koho Bůh povolal, dovedla tam, kde ho chce mít. Když byl po uzavření univerzity v beznadějně situaci, šel doma podle zvyku na silvestrovské *Te Deum* a uvědomil si, že je schopen i za tuto tragickou situaci Pánu Bohu poděkovat.

Po určité době života v poloilegalitě, kdy Špidlík pracuje ve fabrice na kávové mlýnky, se před mladým mužem nečekaně otevře cesta do jezuitského řádu, kam vstupuje v roce 1940. Ve druhém roce noviciátu však nacisté budovu v Benešově u Prahy zaberou a novicové se musí přesídlit na Velehrad. „Zde mi cyrilometodějská idea pronikla až do krve,“ vzpomíná Špidlík. Mladého jezuitu nadchne byzantsko-slovanská liturgie a rád při ní přísluhuje v kapli zvané Cyrilka.

Po skončení války Česká provincie přijala nabídku holandské (vlámské) provincie poslat do Holandska několik scholastiků, a to na tříletá studia teologie do Maastrichtu. Tomáš Špidlík a jeho přítel Bohuslav Janíček byli dvěma z nich. Naučí se brzy vlámsky a absolvuje studium s úspěchem. Rád vzpomíná na profesora Pieta Schoonenberga SJ (1911-1999), který tehdy bojoval za uznání jeho teze, že teologie není „věda o Bohu“, protože Bůh zůstává v tajemství, ale je „vědou o tom, co křesťané o Bohu věří“. Víra odpovídá tomu, kde se Bůh zjevuje svým Svatým Duchem, a to se dalo a děje do dneška „mnohokrát a různými způsoby“ (*Žid* 1,1). Objevovat projevy Ducha Svatého je podle Druhého vatikánského koncilu totéž jako číst znamení času. Z tohoto úhlu pohledu mluvit o konzervativních a progresivních teologiích je směšné, soudí Špidlík:

„Je lepší mluvit o osobách více či méně otevřených vůči projevům živoucího Ducha.“

Vysvěcen na kněze 22. srpna 1949 by se mladý jezuita rád vrátil do vlasti, sloužil tam primici a následně se věnoval apoštolátu s novými idejemi, které si přivezl z ciziny. Nicméně cesta je zavřena. Od 25. února 1948 jsou u moci komunisté a schyluje se ke krutému pronásledování celé Církve, především řeholníků. V noci z 13. na 14. dubna 1950 jsou mužské kláštery a všechny řeholní domy přepadeny, vyklizeny a zavřeny. Je jasné, že Špidlík se nemůže vrátit. Zůstává v exilu. Nabídne se holandské provincii, aby šel do misí na Jávě, ale nepozorností jednoho spolubratra na generální kurii nepřichází pověřovací dopis. Důsledkem toho zůstává třicetiletý Špidlík v Římě — a bude to napořád. Brzy mu svěří různé úkoly, jako je spolupráce s Vatikánským rozhlasem, a úlohu spirituála v Nepomucenu. Ale i zde zažívá Špidlík Boží prozřetelnost. Na Papežském východním institutu se mu naskytne příležitost specializovaného studia, do kterého se vrhne a o němž později prohlásí: „Bylo dílem Prozřetelnosti smět se věnovat tomu, po čem jsem tajně toužil ve svém srdci — totiž studium východní spirituality.“ Na Institutu se Špidlík svěří vedení Irénée Hausherra (1891–1978), u kterého byl promován s velkým úspěchem, takže představení jej určí za budoucího docenta. Zůstane tam více než třicet let a stane se jedním z největších znalců východní spirituality, zejména té slovanské. Bydlí a pracuje v Papežské koleji Nepomucenum a každé ráno dojíždí tramvají na Piazza Santa Maria Maggiore. Je tedy stále v kontaktu se studenty a seminaristy jak západní římskokatolické tradice, tak

rozličných tradic východních: formuje je, a pomáhá jim najít svou cestu ke kněžství. Mnoho z nich — jak Čechů, tak Slováků — na něj bude celý život vzpomínat. Ve Vatikánském rozhlasu pracuje prakticky od založení České sekce a zůstane spolupracovníkem pravidelných pořadů celých 61 let. Je to rekord, kterým si vysloužil medaili Státního sekretariátu. Jeho vysílání jsou určena zejména kněžím, kteří nemají k dispozici žádnou homiletickou literaturu, a Špidlík jim poskytuje impulsy pro sestavení kázání. Řada knížek, které začne vydávat, zejména *Prameny světla*, vznikly na základě pořadů v rozhlasu. Stojí za zmínku, že poslední jeho vysílání, které natočil s předstihem, bylo vysíláno právě 16. dubna 2010, o půl osmé večer — jednu a půl hodiny předtím, než vydechl naposledy.

* * *

Už dlouho mě provázela myšlenka napsat o panu kardinálovi obsáhlejší svědectví. Jak těžké je psát o někom, kdo je nám blízký jako rodinný přítel! Slované jsou bezprostřední a hledají k sobě navzájem cestu někdy tak intenzivně, až se jim začne nedostávat vzduchu. Před léty lícila jedna americká rodina na stránkách anglickojazyčného deníku *Moscow Times* peripetie přátelství s jednou moskevskou rodinou, kde všechno začalo nadšením a skončilo rozmrzelostí, protože Američané neunesli sílu vztahu, kterou Rusové nabízeli a očekávali. To není můj případ, nicméně chyběl mi doposud onen odstup, který je zapotřebí, abych o svém duchovním otci mohl psát „objektivně“.

Ale jde to vůbec? O otci či o matce lze psát výhradně subjektivně. Lépe řečeno: vlastně o nich psát nelze. To jediné, co mohu, je psát o sobě, o tom, jak jsem Tomáše Špidlíka poznal, co pro mě setkání s ním znamenalo, jak jeho dílo chápu a v čem vidím jeho význam. Jen tak mohu zprostředkovat druhým, kdo byl. Cítím poslání předat, jak nejlépe dovedu, něco ze Špidlíkovy osobnosti těm, kteří se s ním v tomto životě nesetkali nebo setkali jen letmo a jsou odkázáni na jeho psané slovo, popřípadě zvukové nahrávky. S tímto vědomím se pouštím do psaní, které bude nutně fragmentární a zcela osobní. Volím co nejjednodušší formu a styl, ve snaze přidržet se toho, čeho jsem si na svém učiteli zvlášť cenil: srozumitelnosti.

Deset let od smrti a sto let od narození Tomáše Špidlíka si stále více uvědomujeme jeho význam pro Církev a pro společnost. Jeho jméno je spojováno s dialogem východních a západních křesťanů. Bezpočtem výstupů přispěl k tomu, že se o duchovní tradici Východu zajímá na Západě čím dál tím víc katolíků a že ji chápe nikoliv jako alternativu, ale jako doplnění latinské tradice. Je toho stále mnoho k objevování. Od epochy věrozvěstů Cyrila a Metoděje, kdy Církev byla ještě jednotná, docházelo postupně k odcizení západního a východního křesťanstva a utvářelo se přesvědčení, že se navzájem nepotřebujeme.

Dnes to posuzujeme jinak. Jan Pavel II. učil, že východní a západní tradice jsou jako plíce Církve a ta se musí opět naučit „dýchat oběma plícemi“ tak, jako dýchala první tisíciletí. Špidlík svým celoživotním bádáním na poli spirituality křesťanského Východu

naplnil tuto metaforu teologickým obsahem. Špidlíkova „teologie dvou plíc“ našla své symbolické ztvárnění v kapli *Redemptoris Mater* ve Vatikánu jako *epilog* pontifikátu slovanského papeže. Je nezbytné zdůraznit, že katolicismus obsahuje víc než jen římskokatolickou latinskou tradici. Zahrnuje i církve byzantskou, koptskou, arménskou, syrskou a další. Když se s tímto bohatstvím tradic seznámíme, zpětně nám to ukazuje krásu vlastního ritu. Díky pronikání meditačních metod Dálného východu západní křesťané dnes oceňují víc bohatství vlastní mystiky. Objevují, že modlitba není toliko povinností, jako spíše *spočinutím duše v Bohu*. Nečiní to naši víru méně katolickou, ale naopak více *katolickou* — všeobsažnou. Tomáš Špidlík nám otevřel zrak pro pestrost duchovního palouku, kde nám východní projevy víry poskytují neotřelý pohled na *různost v jednotě a jednotu v různosti*. Pomohl nám zakusit pravdy víry niterněji a přijít tak vlastní víře víc na chuť.

Vybral jsem několik stěžejních témat křesťanské spirituality viděných z perspektivy Východu tak, jak jsem se s nimi setkal u patera Špidlíka. Jako zkušenému pedagogovi mu záleželo na tom, aby z poznatků, které zpřístupnil svým bádáním, mohl čerpat každý křesťan, ba každý člověk dobré vůle, to jest hledající, který má touhu duchovně růst. Tato v podstatě ignaciánská myšlenka prostupuje celé jeho dílo. Proto výsledky své vědecké práce publikoval nejen ve vědeckých publikacích, ale vybraná témata zpřístupňoval širokému okruhu čtenářů.

Setkání se spiritualitou křesťanského Východu

Na podzim roku 1976 jsem započal v Německu, ve Freiburgu im Breisgau, studium teologie. Nena-
plňovalo mne však, jak jsem očekával. Bylo příliš
kopflastig — zatěžovalo hlavu na úkor citlivosti
pro mystéria víry. Chyběla mu mystická kompo-
nenta, kterou jsem hledal. Lidský rozum se mi zdál
být vyvýšen na kritérium duchovní skutečnosti.
Připadal jsem si jako pták, který chce vzlétnout,
ale soustavně se mu přistřihují křídla. Utíkal jsem
se k filosofii, kde jsem paradoxně nacházel víc mys-
tiky. Pod vedením profesora Wenera Beierwaltese
(1931–2019) jsem sepsal závěrečnou studijní prá-
ci „Tota pulchra es amica mea — *Der Begriff des
Schönen bei Nikolaus von Kues*“ o pojmu krásna
u Mikuláše Kusánského.

Už téměř na konci studií jsem při procházce ma-
lebným centrem města objevil ve výprodeji jednu
knížku, která mě hned zaujala. Byly to myšlenky rus-
kého pravoslavného kněze, faráře v Paříži Alexandra

Jelčaninova.¹ Stačilo krátké zalistování, abych našel, co jsem hledal. Byla to spiritualita plná života! Pochopil jsem, že se v mém životě musí něco změnit, že se musím vydat proti proudu, hledat prameny života. Zajel jsem do Frankfurtu nad Mohanem za naším rodinným přítelem Vladimírem Neuwirthem (1921–1998). Ten mi poradil vydat se do Říma.

A tak jsem v září 1982 klepal na železnou bránu Papežské koleje Nepomucenum a dal se pod duchovní vedení tamějšího spirituála, otce Tomáše Špidlíka SJ. Na Lateránské univerzitě jsem pokračoval v postgraduálním studiu u profesora Karla Skalického. Ten mě nasměroval na studium ruských křesťanských myslitelů, zejména Nikolaje Berďajeva. Jako asi každý Čech či Slovák mé generace, který zažil v srpnu 1968 invazi armád Varšavské smlouvy, měl jsem ze všeho „východního“, ruského, potažmo sovětského hrůzu. Bylo zapotřebí setkání s Tomášem Špidlíkem, abych byl s to rozlišovat mezi politikou a duchovním bohatstvím Ruska a otevřel se slovanské spiritualitě. Byl to on, kdo mě uvedl do nových světů.

1 Alexander Eltschaninov: *Aufzeichnungen*, Hamburg/München 1964.

Osobnost Tomáše Špidlíka

Kdo byl Tomáš Špidlík? Byl to český jezuita (člen řádu Tovaryšstva Ježíšova), katolický kněz, teolog a myslitel, filosof, vysokoškolský profesor, kazatel, exercitátor, spirituál, zpovědník, duchovní otec a kardinál. Ale hlavně to byl *velký člověk*. Setkat se s tímto bodrým Moravanem bylo pro tolik lidí tak zásadní, protože jeho myšlení bylo u něj úzce spjato s životem. Kdybych měl jeho dílo charakterizovat jedním pojmem, nazval bych ho „teologií života“. Člověk se rodí ze vztahu lásky, je osobně povolán k životu osobním Bohem. Proto — jak otec Špidlík zdůrazňoval — povolání předchází bytí. Každý přichází na svět už se svým jedinečným posláním, které pak rozvíjí a objevuje v celoživotním dialogu se svým Stvořitelem.

Je příznačné, že ze všech titulů, kterými Tomáš Špidlík oplýval, většina lidí volila spontánně oslovení „otče“. Pojem „otec“ vyjadřuje vztah. Otec je otcem, když má syna, a syn je synem, má-li otce. Špidlíkův postoj vůči lidem, kteří jej vyhledávali, byl

v tomto smyslu nikoliv paternalistický, ale skutečně otcovský. Stačilo pohledět do jeho usměvavé tváře a živých očí, a člověk ztratil ostych svěřit se mu. To vysvětluje, proč byl otec Špidlík tak vyhledávaným zpovědníkem a duchovním otcem — *starcem*.² Hovořit s ním obecně a nezávazně by byla promarněná příležitost. To člověk záhy pochopil a zatoužil „zajet na hlubinu“ (*Lk 5,4*) a odnést si ze setkání s ním ne toliko informace, ale „slovo života“. Přes svou erudici byl otec Špidlík mužem dialogu, tedy rozhovoru s otevřeným koncem, ve kterém bylo zřejmé, že i on objevuje něco nového. Poznat pro něj znamenalo zkoušet věci zevnitř, vyzkoušet je sám na sobě a neukládat svým duchovním dětem nic, čemu se sám předem nepodrobil.

Kladu si otázku, čím na mě spirituál Špidlík tak hluboce zapůsobil. Připadá mi, že to bylo oním „jiným pohledem na člověka“³, který se nezastaví u vnějších skutků, ale sestoupí až k srdci, do kterého má vhléd pouze ten, kdo druhého miluje láskou Boha Otce. Rady, které otec Tomáš dával, neměly původ v teoretických úvahách, ale vyrůstaly ze života. Odráželo se to ve způsobu, jak přednášel, jak kázal, jak vedl rozhovory i jak psal texty. Nesnažil

-
- 2 *Starec*, ustálený výraz převzatý z ruštiny, označuje na křesťanském Východě člověka, většinou mnicha, způsobilého osobně vést druhého na cestě jeho duchovního růstu a hledání jeho životního poslání. *Starec* neznamená člověka starého věkem, ale zkušeností. Kritérium skutečného *starcovství* (rusky *starčestvo*) je dar čist v lidských srdcích (*kardiognósis*). Tuto službu mohly a mohou vykonávat rovněž ženy (*starica*, *duchovní matka*).
 - 3 Podtitul Špidlíkova stěžejního díla *Ruská idea. Jiný pohled na člověka*, Velehrad 1996.

se ani udat co nejvíce načteného vědění, aby oslnil posluchače, ani ubít druhého úderností vlastních argumentů. Intuicí vystihl základní myšlenku, na kterou navazovaly další, takže každá jeho přednáška či stať, tvořila celek, ba dokonce umělecké dílo. Proto se jeho články a knížky tak dobře čtou, neboť jedno u něj vyrůstá organicky z druhého. To ovšem od něj vyžadovalo železnou intelektuální disciplínu. Zračilo se v tom něco z asketické tradice mnišství: duchovní otec, *starec*, toho neukládal mnichům co nejvíc přečíst, ale naopak omezoval penzum duchovní četby natolik, aby mohla vyústit v modlitbu a nestala se důvodem k vyvyšování se nad druhé.

Špidlíkova teologická metoda se dá porovnat s *psaním ikon*. Ikonopisec si uloží *půst očí*: omezí se na znázornění podstatného. Nic nemá odvádět jeho pozornost od Boží přítomnosti přílišnou pestrostí barev a tvarů nebo dokonce přebujelou fantazií. Ikonopisec nehledá estetický efekt a nestaví na obdiv svou obrazotvornost a technickou dovednost. Chce-li znázornit les, stačí mu tři stromy, podobně stačí tři ovce, aby znázornil stádo. Sám ustupuje do pozadí — jako služebník Pravdy, kterou chce zprostředkovat těm, kdo se před ikonou budou modlit (ikona učí). Tato úcta a služba Božímu lidu — Církvi vyžaduje pokoru a asketický způsob života, který má za cíl učinit ikonopis „teologií v barvách“.

V *Exerciciích* svatý Ignác z Loyoly (1491–1556) požaduje, aby ten, kdo je dává, nepřetížil toho, kdo je dělá, co možná nejúplnějším vysvětlením látky, nad kterou má meditovat, ale aby jej uvedl do tématu několika body (*puncta*): „Neboť nenasycuje a neuspokojuje duši, jestliže mnoho ví, nýbrž pocituje-li